

- 4 www.coe.int Conseil de l'Europe. Enseignement supérieur et recherche. Communiqué de Bergen-20 mais 2005.
- 5 www.edufrance.fr. Mise en oeuvre des objectifs du Processus de „La Sorbonne-Bologne”. 1998-2003. Rapport national.

ДО ПИТАННЯ ПРО МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДОСВІДУ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ

Шарко В.Д. (Херсон)

Творчий характер професії вчителя зумовлює низку проблем, пов'язаних із підготовкою студентів до майбутньої педагогічної діяльності. Їх сутність можна виразити наступними запитаннями: Чи може людина, що не має педагогічних здібностей, стати творчим учителем? Чи можна навчити студентів творчому підходу до виконання професійних функцій учителя? Якими повинні бути система навчання і викладач вищого педагогічного навчального закладу, щоб забезпечити формування і збагачення досвіду творчої діяльності майбутніх учителів?

Пошук відповідей на ці запитання передбачає необхідність: вивчення психологічної літератури з означеної проблеми; аналіз навчального процесу у ВНЗ з позицій можливого забезпечення умов для розвитку творчих здібностей майбутніх учителів; дослідження змісту методичної підготовки вчителя фізики з метою виявлення можливостей для формування досвіду творчої діяльності студентів на заняттях і в поза аудиторній роботі.

Вивчення праць психологів (Д.Богоявленської, І.Зимньої, Н.Лейтеса, О.Матюшкіна, В.Петровського та інших) дозволило встановити, що:

- на формування і розвиток здібностей людини (в тому числі й педагогічних) впливають два чинники: **спадковість** у вигляді задатків – основи, на якій ґрунтуються здібності, і **навикилише середовище** (умови), де відбувається формування особистості. Причому, Ю.Гіппенрейтер відмічає, що “факторы среды обладают весом, соизмеримым с фактором наследственности, и могут иногда полностью компенсировать или, наоборот, нивелировать действие последнего”. Обдарованість, являє собою діалектичну єдність спадкового і набутого, зовнішнього і внутрішнього;
- між загальними здібностями і діяльністю існує зв'язок. Н.Лейтес довів, що універсальними внутрішніми умовами здійснення діяльності є розумова **активність і саморегуляція**, які є одночасно й загальними чинниками обдарованості. Саморегуляція й розумова активність, перебуваючи у взаємодії, становлять єдину першооснову здібностей до різних видів діяльності;
- найважливішим **показником творчого ставлення людини до світу** є її **підвищена розумова активність**. М.Такал виділив два аспекти інтелектуальної активності: **темп виконання дій і схильність до різноманіття дій**. За основними функціями всі види активності поділяють на два типи: **адаптивну і продуктивну**. У системі пізнавальних процесів **продуктивна активність** виступає на трьох рівнях, які відрізняються специфічними особливостями саморегуляції:
 - 1) як активність уваги, що викликається новизною стимула і розгортається в систему орієнтовно-дослідницької діяльності;
 - 2) як дослідницька пізнавальна активність, що збуджується у проблемній ситуації в умовах навчання, у спілкуванні, професійній діяльності;
 - 3) як особистісна активність, яка проявляється у формі “інтелектуальної ініціативи” (Д.Богоявленська), “надситуативної активності” (В.Петровський), “самореалізації” особистості (О.Матюшкін);
- базисом продуктивних видів активності є **пошукова пізнавальна активність** суб'єкта. В роботах Я.Понамарьова, О.Тихомирова вона виступає як **творча активність**. Основу її розвитку, за О.Матюшкіна, складають **сти-**

мулювання і заохочення самих актів пізнавальної активності з боку викладача або іншого суб'єкта спілкування. Тому особливого значення для розвитку творчої активності набувають ситуації спілкування, міжособистісної взаємодії;

– розумова активність тісно пов'язана з **саморегуляцією**. М.Швебель (США) підкреслює, що **однією з форм саморегуляції є метапізнання**. Згідно його означенню, до складу метапізнавальних навичок входять: передбачення наслідків тієї чи іншої дії або події; перевірка результатів своїх дій (чи були вони ефективними?); постійний контроль за своєю поточною діяльністю (як я її виконую?); аналіз з точки зору правильності (чи має це сенс?) і низка інших операцій із координації і контролю навмисних спроб виявити і розв'язати проблеми;

– **творче мислення** – складний розумовий процес, що включає **дивергентне, критичне й конвергентне** мислення, а також характеризується змістовним, мотиваційним і функціонально-операційним компонентами. Його розвиток передбачає урахування зазначеної структури і вплив на всі складові в навчальному процесі;

– набуття досвіду творчої діяльності можливе лише за умов систематичного залучення особистості до **самостійного виконання вправ творчого характеру**.

Аналіз підходів до планування й організації навчального процесу у ВНЗ дозволив встановити, що значні можливості для творчого зростання майбутніх учителів закладені як в аудиторній навчальній роботі так і в поза аудиторних її формах. Одним із дієвих шляхів залучення студентів до творчої пошукової діяльності є організація міжфакультетських або Всеукраїнських студентських науково-практичних конференцій з актуальних проблем методик навчання природничо-математичних дисциплін. Як підтверджує досвід проведення 8 студентських конференцій Всеукраїнського рівня та 8 викладацьких наукових конференцій міжнародного та Всеукраїнського рівнів, а також систематична участь студентів у обласних і регіональних науково-практичних конференціях вчителів, які регулярно проводяться в Південноукраїнському інституті післядипломної освіти педагогічних кадрів, всі умови для творчого зростання майбутніх фахівців у таких заходах мають місце. Знайомство з педагогічними проблемами вчителів області і України, спілкування з досвідченими педагогами і вченими, новизна отриманих власних результатів досліджень, емоційне піднесення учасників та спільність їх наукових і практичних інтересів, оцінка отриманих результатів фахівцями створюють таке креативне середовище, в якому не тільки збагачується досвід здійснення творчої діяльності, але й формується у майбутніх учителів внутрішня мотивація до дослідницької діяльності, без якої немислима професія вчителя.

Перехід на варіативні системи навчання природничих дисциплін у школах значно розширив можливості для творчого зростання студентів за рахунок залучення їх до **порівняльного аналізу ефективності шкільних підручників різних авторів** у формуванні основних фізичних понять, **пошуку помилок теоретичного і методичного характеру** у їх змісті та шляхів усунення знайдених неточностей. Як свідчить багаторічний досвід організації такої роботи з методики навчання фізики, її вплив на розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізики перевищує результативність традиційного їх навчання методичних дисциплін.

Уведення до навчального процесу нових форм організації пізнавальної діяльності школярів за умов уваги до них викладачів ВНЗ теж дає можливість значно активізувати діяльність студентів у створенні нових продуктів розумової діяльності. Однією з таких нових форм навчання учнів, що була введена до шкільного навчального плану у 2001 році наказом Міністерства освіти і науки України, є **навчальна практика**. Мета її введення пов'язувалась із необхідністю підсилення практичної спрямованості навчання всіх дисциплін, у тому числі й природничих; реалізацією компетентнісного підходу до визначення і оцінки результатів навчальної діяльності; розвитком мотивації школярів до навчання. Відсутність у методичній літературі будь-яких указівок на

підходи до планування, організації і проведення літньої навчальної практики з фізики спонукало і викладачів, і студентів до дослідницької творчої діяльності із розробки методики даного виду навчальних занять з фізики. Результатом такої спільної праці зі створення і апробації нового продукту стало видання посібника для вчителів і студентів „Навчальна практика з фізики”, що отримав гриф Міністерства освіти і науки і рекомендований для впровадження в школах України.

ОСОБИСТІСНА КУЛЬТУРА Д.І.МЕНДЕЛЕЄВА ЯК ВИХОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНЯ

Шашко В.І. (Полтава)

В історії світової науки багато імен прославлених учених, чії відкриття сприяли вдосконаленню й розвитку знань про природу, оволодінню її таємницями, дослідженню їх на благо людини. Серед них ім'я Д.І.Менделєєва по праву посідає одне з перших місць. Наука лише тоді є благодійною, коли ми приймаємо її не лише розумом й серцем, - ці слова належать йому.

Видатні люди залишаються в пам'яті та серцях потомків не лише завдяки їхнім відкриттям і теоріям, але вони залишають свій слід як яскраві, неповторні особистості, які створили власний життєвий світ.

Маленький Дмитрик сам рано навчився читати – у чотири роки він жадібно поглинав книги з бібліотеки батька. Пізніше він згадував ті часи, як самі найкращі у своєму житті.

Відірвавшись від читання, хлопчик біг до лісу спостерігати за життям тварин та птахів. Або приходив на склязавод свого дядька і зачаровано дивився, як розплавлене скло перетворюється на різноманітні вироби. Можливо саме тоді він захопився хімією – наукою про чудові перетворення речовини.

Погляди різних осіб, що бачили Д.І.Менделєєва в різні роки його життя, збігаються у визначенні його зовнішності в одному: він мав вигляд людини з якоїсь іншої епохи. Ганна Іванівна Менделєєва, друга дружина Дмитра Івановича, згадує, що коли вона побачила його вперше здала на заході в університеті, він здавався схожим на Зевса...Манери, мова й жести його були дуже оригінальними та своєрідними. Під час розмови він завжди жестикулював. Широки, швидкі та безперервні рухи рук відповідали його настрою. Коли його щось раптом прикро вражало, він обома руками хапався за голову, а це впливало на свідка більше, ніж якби він заплакав. Коли ж він замислювався, то прикривав очі рукою, що було дуже характерним. [3]

Пізнє кохання до своєї другої дружини збудило у Дмитра Івановича незнані до того почуття, а саме – ніжність до своїх дітей. Багато витримав він в житті, але нічого не знав кращого за дітей, чим би не був зайнятий, завжди радів, коли хтось з них входив до нього. [3]

З дорослими Дмитро Іванович був не таким доброзичливим, його невдоволення в будь – який момент могли відчутти на собі, як підлегли, так і керівництво. Він відверто вважав, що роздратування небезпечно стримувати: “Лайся собі праворуч та ліворуч – і будеш здоровий”. Одного дня він прийшов на роботу вкрай роздратований. Поки дійшов до свого кабінету, нагримав на всіх, кого зустрів по дорозі. Потім задоволений влаштувався у кріслі, посміхнувся і весело вигукнув, що він сьогодні в гуморі. [3]

Самобутність і оригінальність Дмитра Івановича виявлялася в усьому, особливо в його лекціях. Лекції вченого збирався послухати весь університет. Один з учнів Д.І.Менделєєва Б.П.Вейнберг писав, що приваблювало в його лекціях те, що їх незмінно супроводжувала філософська основа його наукових поглядів, яка проглядала в об'ємних формулах на глибоких аналогіях...на його лекціях були екскурси в галузь механіки, фізики, астрофізики, космогонії, метеорології, геології, фізіології тварин та рослин, а також у бік різних галузей техніки, до повітроплавання та артилерії включно.

Студенти, які слухали його, розповідали, що, прийшовши на екзамен,